

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ - 2014» атты
IX халықаралық ғылыми конференциясы

IX Международная научная конференция
студентов и молодых ученых
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ - 2014»

The IX International Scientific Conference for
students and young scholars
«SCIENCE AND EDUCATION-2014»

2014 жыл 11 сәуір
11 апреля 2014 года
April 11, 2014

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«Ғылым және білім - 2014»
атты IX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
IX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«Наука и образование - 2014»**

**PROCEEDINGS
of the IX International Scientific Conference
for students and young scholars
«Science and education - 2014»**

2014 жыл 11 сәуір

Астана

УДК 001(063)
ББК 72
Ғ 96

Ғ 96

«Ғылым және білім – 2014» атты студенттер мен жас ғалымдардың IX Халықаралық ғылыми конференциясы = IX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «Наука и образование - 2014» = The IX International Scientific Conference for students and young scholars «Science and education - 2014».
– Астана: <http://www.eni.kz/ru/nauka/nauka-i-obrazovanie/>, 2014. – 5831 стр.
(қазақша, орысша, ағылшынша).

ISBN 978-9965-31-610-4

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001(063)
ББК 72

ISBN 978-9965-31-610-4

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық
университеті, 2014

**КАСПИЙ МӘСЕЛЕСІ: АЙМАҚТЫҚ ҚАУІПСІЗДІК, МҮДДЕЛЕР
ТОҒЫСУЫ ЖӘНЕ ШИЕЛЕНІС КОНТЕКСТІНДЕ**

Кабдушева Диана Ашимовна

Ju_sty@mail.ru

Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, халықаралық қатынастар факультеті,
«Аймақтану» мамандығының 4-курс студенті
Ғылыми жетекшісі – Қ.Ғ.Даркенов

Каспий теңізі – біздің жершарымыздағы ең таңғажайып су объектілерінің бірі. Теңіздің табиғи және минералды ресурстары ежелден бері оның жағалауында шоғырланған халықтар мен мемлекеттер экономикасының негізін құраған. Каспийдің транспорттық тасымалдау мүмкіндіктері, бірегей туристік және курорттық-шипалы кешендері, ең бастысы – мамандардың болжамдары бойынша Парсы шығанағы қорынан асып түсетін ресурстарға бай мұнай және газ кен орындары аймақты жағалаулық мемлекеттердің ішкі және сыртқы саясаттарының басымдығына айналдырды. Бар әлемнің – ғалымдар, саясаткерлер, іскерлік әлем басшыларының соңғы оңжылдықта Каспий теңізі мен Каспий бассейніне орасан зор назарларын аудартулары жоғарыда аталған себептермен түсіндіріледі.

Кеңес Одағы құлдырауына дейін (1991ж.соңына дейін) Каспий теңізі КСРО мен Иран иелігінде болғаны белгілі. Бірақ, шын мәнісінде Каспийдің КСРО-ның толықтай құзырында болғаны және іс жүзінде «кеңестік теңізге» айналғаны мәлім.

Қазіргі таңда Каспий – бес мемлекет – Ресей, Әзірбайжан, Түркменстан, Қазақстан мен Иран үшін дәулеттіліктің үміт көзі мен мүдделер объектісі. Яғни, Каспий маңы шеңберіндегі кез келген мәселелерге қатысты белгілі бір келісімді шешімдерге қол жеткізу жиі тап болатын қарама-қайшы пікірлер мен ұстанымдар есебінен қиынға соғады. Әлі күнге дейін КСРО ыдырауынан жиырма жылдан астам уақыт өткеніне қарамастан, қыруар мәселелердің біреуі аяғына дейін шешімін таппаған, тек бірсыпыра қозғалыстарға ұшыраған.

Шиеленісті жағдай тудырушы мәселелердің бірі Каспий теңізінің халықаралық құқықтық статусының айқындалмауы болып есептеледі. Ұзақ уақыт бойы Каспий маңы мемлекеттері арасында теңіз статусын анықтау мақсатында келіссөздер өткізіліп жүрді. Әзірбайжан, Қазақстан мен Түркменстан Каспийді орталық сызықпен бөлуді талап етсе, Иран үшін ең әділ шешім – Каспийді теңқұқықтық негізде бес мемлекеттің арасында бөлу (әр мемлекетке 20% тиесілі). Мәселені тудырушы негізгі фактор – Каспий теңізінің ерекше физико-географиялық орналасуы. Каспий Әлем мұхитымен табиғи байланысы жоқ жабық ішкі құрлықтық су қоймасы болып табылады. Осыған орай, автоматты түрде Каспий теңізіне қатысты халықаралық теңіз құқығының нормалары мен ұғымдары, соның ішінде БҰҰ 1982 жылғы теңіз құқығына қатысты Конвенция қағидалары қолданбауы қажет. Яғни, Каспийға қатысты «аумақтық теңіз», «айрықша экономикалық зона», «құрлықтық шельф» ұғымдарын пайдалану заңсыз деп есептеледі.

Бүгінгі күнде Каспийдің құқықтық режимі 1921 мен 1940жж. КСРО-Иран келісімдерімен орнатылған. Келісімдерде толықтай теңіз акваториясы бойынша еркін кеме қатынасы, онмилдік ұлттық балық аулау зоналары мен оның алабында каспийлік емес мемлекеттер туларының астында жүзуге тыйымнан басқа еркін балық аулау мәселелері қарастырылған.

Алайда, аталмыш келесімдер өз өзектілігін жоғалтуда; замануи жағдай мен талаптарға сәйкес Каспийдің жаңа статусын айқындамас бұрын теңіз түбі байлықтарының жемісті игерілуі ғана емес, сондай-ақ аймақта қауіпсіздік пен тұрақтылықтың сақталуына сену қиынға соғады. Бұл жерде Әзірбайжан Республикасының президенті И. Г. Алиевтің Каспий жағалауы халықтары мен мемлекеттерге: «Каспий бейбітшілік мекеніне айналуы қажет» - деген үндеуі дәл дөп келеді. Каспийдің халықаралық-құқықтық статусы бойынша Халықаралық келісімнің (Конвенцияның) қабылдануынан халықаралық-құқықтық режимді

орнату мәселесінің шешімі, яғни каспий жағалауы мемлекеттерінің теңіздің түбін, жер қойнауы мен суын қолдануға қатысты әр түрлі бағыттағы ынтымақтастық аспектілері өз шешімін табады.

Жалпылама түрде Кеңес Одағы құлағаннан кейін ХХІ ғасырды жаңа белсенді леппен қарсы алған Каспий шеңберіндегі күресті күшейтуге септігін тигізген бірнеше себептерді бөліп қарастыруға болады. Каспий шеңберіндегі күрес сонымен қоса, аймақ тағдыры мен Каспий жағалауы елдерінің экономикалық мүдделері Каспий теңізі мәселелеріне тікелей қатысы жоқ саяси мүдделермен тоғысып жатады. Аталмыш күреске каспий жағалауындағы бес мемлекет ғана емес, аймақтан тыс алшақ орналасқан елдер мен мемлекетаралық бірлестіктер қатысады. Үстем тағына үміткерлерді шын мәнісінде Каспий теңізі мен оған қарасты территориялардың мәселелері, каспий маңы мемлекеттерінің экономикалық және әлеуметтік дамуы толғандырмайды, алайда маңызды түрде геосаяси, саяси, экономикалық, әскери және басқа да ұлттық, одақтастық немесе бірлескен мүдделердің орындалуына сай келетін факторлар назарларынан аумайтыны рас. Осындай мемлекеттер қатарына ең алдымен, Каспий аймағына қатысты аса зор қызығушылығын білдіруші және экономикалық құрылымдары белсенді түрде аймақ елдеріне енген Америка Құрама Штаттары, Батыс Еуропаның жетекші елдері, Парсы шығанағы елдері, шығыста – Пәкістан, Қытай, Үндістан кіреді.

Қомақты орынға каспий мәселелерін шешуде жеткілікті түрде белсенді рөл атқарушы мемлекетаралық бірлестіктер мен одақтар да иелеген. Бұлар – БҰҰ, Еуроодақ, Солтүстікатлантикалық альянс, Экономикалық Ынтымақтастық Ұйымы (ОЭС), Мұнай экспорттаушы елдер ұйымы (ОПЕК), ГУАМ, Шанхай Ынтымақтастық Ұйымы (ШОС) және әрине, ТМД мен Достастық елдері енетін мемлекетаралық бірлестіктер, Ұжымдық қауіпсіздік келісімі (ОДКБ), Еуразиялық экономикалық қоғамдастық (ЕврАзЭС), Орталықазиялық экономикалық қоғамдастық (ЦАЭС).

Аймақтағы шиеленісті жағдайға 2001 жылғы оқиға – дүниежүзі тарихында бұрын орын алмаған Нью-Йорк пен Вашингтондағы террористік актілер септігін тигізді. Аталмыш жайт одан сайын Каспий аймағы мен оған қарасты Орталық Азия және Кавказ аймақтарының геосаяси, әскери (біріншіден, антитеррорлық қызмет аясында) және т.б.маңыздылығын арттырып, аймақтардың минералды ресурстарының қоры, транзиттік потенциалы мен геоэкономикалық факторлары секілді ерекшеліктерді екінші орынға қойды.

Каспий аймағы аясында туындаған өткір қызығушылық пен күреске не себеп? Бұл сұрақтың жауабы бір қағиданың тұғырығында шешілмейді, мәселенің түйіні бірсыпыра себептерге негізделеді.

1) Аймақтағы жаңа тәуелсіз мемлекеттердің өз ресурстары мен коммуникациялық мүмкіндіктерін қолдануға негізделген тәуелсіздік пен дербестікті нығайтуға, ресейлік ықпалдан босану мен әлемдік қауымдастықпен интеграцияға бағытталған курс. Шын мәнісінде 1991ж.соңында Ресей, Украина мен Белоруссия арасында Беловеж келісіміне қол қойылғаннан кейін тағдырдың еркіне тасталған және аса күрделі экономикалық және шиеленісті әлеуметтік жағдайға тап болып, көп уақыт ұзамай үшкір этносаралық қақтығыстарға ұшыраған елдер қолдау мен көмекті Батыстан, сонымен қатар мұсылман әлемінің бай елдерінен іздеуге мәжбүр болды. Мәскеудің қатал қамқорлығынан шығу және жаңа тәуелсіз мемлекеттерді билеу мақсатында Каспий маңы елдерінің батыстық бағыт ұстауына зор үлестерін қосқан ұлттық саяси-партиялық элита да саналады.

Орнаған жағдай қарастырылып отырған аймақ пен елдерге Батыстың да, Шығыс пен Оңтүстіктің де қызығушылығын арттырып, жалпы аймақ маңызды байланыстырушы буын, Еуропа-Азия мен Солтүстік-Оңтүстік әлемдік энергетикалық және тауар коммуникацияларының «торабы» ретінде қарастырыла бастады. Аймақ елдерінің өздері Каспий теңізі мұнайы мен газын өз тәуелсіздіктері мен келешек гүлденудің ұзақ мерзімді кепілдікті орнатудың тиімді құралы ретінде қарастыра бастады.

2) Аймақтың экономикалық тартымдылығы, және ең алдымен, әлемдік деңгейдегі энергоресурстардың көзі ретіндегі энергетикалық құндылығы. Бұл жерде ең бастысы

аймақта табылған мұнай мен газ қорлары туралы сөз қозғалған. Ең соңғы ақпараттарға сүйенсек, бүкіл Каспий теңізі алабының толықтай ресурстар мөлшері шамамен 16 млрд.тонна мұнай эквивалентін (м.э.) құрайды – аталмыш бағаны «Лукойл» ашық акционерлік қоғамдастығы берсе, ҚР Мұнай және газ Министрлігі ресурстар мөлшерін 20 млрд.тонна шамасында бағалайды. Каспий шельфінде жыл сайын мұнайды өндіру 200 млн.тоннадан кем емес көрсеткішті және газ өндірісі 100-150 млрд.куб-ты құрайды. Алайда, Каспий аймағы көмірсу шикізатынан басқа түсті, сирек кездесетін бағалы металлдарға да бай. Әсіресе, Қазақстанда уран, күміс, хромды руда кен орындары, сонымен қатар, әлемдік деңгейдегі фосфориттер кені шоғырланған (аталмыш минералды ресурстар бойынша еліміз бүкіл дүниежүзінде 2-ші орынға ие). Еліміз мыс, қорғасын, никель, вольфрамның маңызды кен орындарына ие, кезінде КСРО-ның өнеркәсіптік базасының маңызды көзі болып есептелген (ал элементтер қатары бойынша бірегей саналды). Төрткүл дүние деңгейіндегі калий тұзының қоры мен басқа да пайдалы қазбалар Түркменстанда байқалады.

Ал, керісінше Батыс Еуропаның ең дамыған елдерінде минералды-шикізаттық база едәуір маңызды деңгейде қысқартылған. Аталмыш жағдай Жапония мен Оңтүстік-Шығыс Азия елдерінің тез дамушы елдерінде байқалады. Пайдалы қазбалар кен орындарының шикізат пен энергияны қолдану деңгейі бойынша, ғылыми-техникалық және әлеуметтік экономикалық деңгейі бойынша тым қатты ерекшеленетін елдер арасында біркелкі емес орналасуы бүгінгі күннің өзінде, ал кейін одан бетер зор деңгейде әлемдік саяси және экономикалық жағдайға әсер етеді. Осыған орай КСРО ыдырағаннан кейін шетелдік компаниялардың (әсіресе, американдық) Каспий аймағында минералды-шикізат саясат саласында және бай табиғи ресурстарға ие бүкіл одақтас республикаларында өз ықпалын орнатуға деген аса зор құлшынысын түсінуге болады. Ұлттық және трансұлттық компаниялардың экономикалық экспансиясы батыс елдерінің саяси басшылығы белсенді түрде қолдауларын көрсетуде.

Каспий аймағының экономикалық тартымдылығы биоресурстарға да көп байланысты. Каспий теңізінде бекіре балықтарының бүкіл әлем қорының 90% шоғырланған, ал балықтарды сатудан түсетін мүмкін табыс мамандардың есептеуінше, мұнайдан түсетін табыспен тең деңгейге де жетуі ықтимал.

4) КСРО ыдырағаннан кейін әлемдік үстемдікке бағытталған АҚШ-тың ашық жарияланған және тікелей ұстанатын курсы.

3. Бжезинский өзінің «Великая шахматная доска» басылымында адамзат тарихында бұрын ешбір держава АҚШ сияқты әлемге үстемдігін жүргізбеген және Американың қолында әлемді экономикалық, әскери, технологиялық және мәдени тұрғыда билеу құзіреті бар деген нық сенімін білдіреді. Аталмыш қағиданың растығы ешбір жанда күмән тудырмаз. Ал өзінің басымдығын ұстап тұру мен нығайту мақсатында Америка Құрама Штаттарына әлемнің ең негізгі және басты аймақтар қатарына ерекше назар аудару қажет. Аймақтар арасынан 3. Бжезинский Орталық Азия мен Кавказды (яғни, Каспий аймағы іргелес аумақтармен қоса) бөліп қарастырады. Автордың пікірінше, Каспий аймағында Иран немесе Түркияның, әсіресе Ресейдің жетекшілігіне ешқашан, ешбір жағдаймен жол бермеу қажет.

Американдық жетекшілік стратегиясына сүйенсек, Каспий аймағы АҚШ-тың өмірлік маңызы бар зонасы ретінде жарияланып, толықтай қамқорлыққа алынды. Аса айрықша назар мұнай өндіру мен шикізат тасымалдаудан негізгі рөлді атқарушы және Каспий маңы мен Оңтүстік Кавказ шеңберінде маңызды геосаяси ахуалға ие елдер – Грузия мен Әзірбайжанға, сонымен қатар біздің елімізге де бөлінген. Аталған елдер АҚШ-тың аймақтағы стратегиялық серіктесіне айналған, ал Қазақстанға деген қызығушылық республика мен Каспий теңізімен шектесетін шельф торабында көмірсу шикізатының жаңа маңызды қорлары ашылғаннан кейін артқан.

АҚШ-тың жаңа тәуелсіз мемлекеттер бойынша мемлекеттік хатшының арнайы кеңесшісі лауазымында болған, қазір халықаралық қатынастар бойынша Кеңесте жұмыс

атқарушы қызметкер С. Сестанович өздерінің кавказ саясатын келесідей сипаттайды: «Біз осы аймақта саяси-экономикалық өмірдің тұрақтандырылуына, аймақ елдерінің әлем нарығына шығуын қамтамасыз етумен және демократиялық принциптерді қорғауға бар күштерімізді саламыз. Каспий аймағының энергоресурстарына қатысты стратегия Америка Құрама Штаттарының үкіметіне жүргізілетін кавказ саясатына байсалдылықпен және қызығушылықпен қарауға мүмкіндік береді» - деп американдық маман мәлімдейді.

АҚШ-тың Каспий аймағына қатысты аса қатты қызығушылығы Каспийдің көмірсу ресурстарын өндіруге қатысушы және оның құбыр жүргізу мен байланыс салаларын дамытуда басты рөлді атқарушы американдық және басқа мұнай компанияларының мүдделерін қорғау қажеттілігімен ғана түсіндірілмейді. Бұдан маңызды және жаһандық мәнге ие мәселе – аймақтағы табиғи ресурстар мен транспорттық коммуникацияларға бақылау орнату болып табылады. Сонымен қатар, АҚШ осы аймақта өзінің билігін саяси, экономикалық және әскери салада нығайтқан жағдайда, алып держава аталмыш геосаяси тұрғыда маңызды аймақ елдеріне қатты бағытталған ықпал жүргізе алады және тіпті тәуелсіз саясат жүргізуге талпыныстарын білдіруші мемлекеттер – Иран, Ирак және ең бастысы, Ресейге өз талаптарын еріксіз көндіре алады. Вашингтон Каспий аймағы мен Кавказды негізгі «тірек көздеріне» себепсіз жатқызбайды, аталмыш аймақтар арқылы Ресейдің ұлы держава ретінде қайта сахна төріне шығуы әбден мүмкін. Ал бұндай ахуал АҚШ-тың ұзақ уақыттық мүдделеріне қарама-қайшы келеді, сондықтан Вашингтон Ресей Федерациясының аймақтағы ықпалы мен экономикалық ұстанымдарын бәсеңдету және қолынан келер барлық шараларды ұйымдастыруда. Алға қойған мақсатты орындау үшін Баку мен басқа каспий маңы астаналарының сыртқы саясатын проамерикандық және батыстық бағытқа бұрып, аяғында аймақ елдерін шындап және ұзақ уақытқа Ресейден алиақтатуға күштерін жұмылдыруда.

Осы ретте Каспий аймағы елдеріне қатысты АҚШ-тың ұстанымы жайлы жетекші американдық саясаттану өткен 2000 жылғы Вашингтондағы симпозиум ерекше мәнге ие. Кездесу барысында аса көрнекті американдық саясаттанушылардың бірі Д. Файн «АҚШ Парсы шығанағында ұстанған өзінің қауіпсіздік кепілдігі стратегиясын Каспий теңізіне де таратуға мәжбүр болатын жағдайлардың туындау мүмкіндігін естен шығармау қажет» - деген көзқарасты паш етеді. Ал басқа саясаттанушы Каспий аймағын АҚШ сыртқы саясатының басым бағытына айналдыруға үндеп, аймаққа «ресейлік көзқараспен» қарамауға шақырады.

Әрине, АҚШ өкілдері аймақтағы Ресей мүдделерін ашық түрде жасырмайды және тіпті мемлекетпен санасуға дайындықтарын білдіреді. Осылайша, АҚШ-тың мемлекеттік хатшысының орынбасары қызметінде Клинтон әкімшілігі кезінде болған Строут Тэлботттың пікірінше, (2001 жылдың маусым айында Бакудағы «Туран» ақпараттық агенттігіне берген сұхбатта танытқан) АҚШ пен Ресей Каспий аймағында серіктесе қызметтесе алар еді. «Жаңа көзқарас Оңтүстік Кавказ бен Орталық Азияның тұрақтылығы мен көркеюіне қызығушылықтарын танытатын АҚШ пен Ресейді бірге жұмыс істеуге итермелейді. Алып державалар қатарына басқа елдер – Түркия мен Қытай, және сыртқы саясаты конструктивті сипатқа ие болған жағдайда, айқын түрде Иран кіреді» - деген ойда Тэлботт. Шын мәнісінде Каспий аймағындағы Ресей мүдделерін Әзірбайжанда АҚШ-тың елшілік қызметін атқарушы Росс Уилсон да «Независимая газета» басылымының корреспонденті А. Гаджизадеге берген сұхбатында растады.

Жалтылама ой түйсек, АҚШ-тың каспийлік саясаты басым түрде саяси имперлік мүдделерді көздейді, ал экономика саяси мақсаттарға қол жеткізудің құралы ретінде қарастырылатынын нық сеніммен айтуға болады. Бұл Негізгі экспорттық құбыр (ОЭТ) жүргізудің бағытын белгілеуде айқын байқалады. Берілген барлық мүмкін нұсқалар ішінен АҚШ-тың қысымымен экономикалық және техникалық тұрғыдан ең тиімсіз бағыт – Бакудан Жерорта теңізі жағалауындағы түркиялық порт Джейханға жол таңдалып алынды.

Сонымен қатар, АҚШ және оның одақтастарының қолдауымен 2001 жылы қазанда Ауғанстанда басталған антитеррорлық операциялардың жүргізілуі АҚШ-тың Каспий

аймағына деген қызығушылығын одан сайын арттырды. Себебі Вашингтон үшін аймақ әскери күштерін ескергенде өзінің кеңес одағы кезінен бері жоғары деңгейде дамыған әскери-аэродромдық жүйесі және жалпылама оперативті инфрақұрылымына орай халықаралық террористік ұйымдармен күресте түрлі тұрғыда тіреу бола алатын тиімді мекен ретінде қарастырылады.

Қорытындылай келе, ХХІ ғасырдың бірінші оңжылдығы негізгі геосаяси бағыттың едәуір зор трансформацияға ұшырағанын байқатты. Саяси сахна төріне өзінің стратегиялық маңыздылығы мен бай ресурстық потенциалына орай әлемдік жүйе қызметі мен дамуында маңызды рөл атқарушы жаңа аймақтар шығуда. Аталмыш орынға Каспий теңізі аймағы нық иеленген. Аймақ қазіргі таңда өз бақылауын орнатуға деген ынталарын жиі-жиі танытатын аймақтан тыс ірі «ойыншылар» мүдделерінің шиеленіс көзіне айналды.

Сонымен қатар, Орталық Азия, Оңтүстік Кавказ және Таяу Шығыс аймақтарының Каспиймен тығыз геосаяси өзара байланысына орай Каспий аймағында байқалатын тенденциялар, шиеленісті мәселелер мен жүйелік қарама-қайшылықтар Каспий маңы мемлекеттерінің қарым-қатынастарына септігін тигізіп, дамудың деструктивті импульстарын тудырып және тату көршілестік негіздерін бұзатыны әбден мүмкін. Әлемдік саяси жүйенің дәл осы бөлігі ХХІ ғасырда жеке-дара гегемония үшін жаһандық ойын өтетін плацдарм мен нақты «кедергі көзіне» айналды.

Қолданылған дереккөздер тізімі

1. Мамедов Р. Конвенция по международно-правовому статусу Каспийского моря – вступление в силу// Материалы международной конференции «Каспийский диалог-3». Алматы. 2008. 47-51б.
2. Шайхутдинов М. Каспий в системе современных геополитических координат: вопросы безопасности и сотрудничества// Материалы международной конференции «Каспийский диалог-3». Алматы. 2008. 11-17б.
3. Гусейнов В. Борьба за раздел Каспия: конфликт экономических и политических стратегий. «Вестник аналитики» №ВА-3(29). 1-5б.
4. Левченко А. Смена геополитических акцентов: Каспий в игре.
<http://casfactor.com/ru/geosafety/13.html#sthash.nHYqlCGv.dpuf>

УДК 327(510)

ӘЛЕМДІК КЕҢІСТІКТЕГІ ҚЫТАЙ ФАКТОРЫ

Қожабек Назира Нурланқызы

nazira_nurlanovna@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, Аймақтану мамандығының 4-курс студенті,

Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – Қ.Ғ.Даркенов

Қытайдың соңғы 30 жылда халықтың өмір сүру деңгейі мен экономикасының көтерілуі, ғылым мен техниканың, білім беру мен мәдениет саласын дамытуда жеткен жетістіктері баршаға мәлім. Бұл жетістіктер Қытайдың ұлы саясаткері Дэн Сяопиннің қызметімен тығыз байланысты. Оны біздің заманымыздың ұлттық көшбасшыларының ішіндегі ең беделділерінің бірі деп айтуға құқылымыз, себебі ол әлемнің халқы ең тығыз орналасқан халықты саяси аласапыран, кедейлік пен артта қалушылықтан алып шығып, оны тұрақты даму жолына бағыттай алды. Қазіргі жылдам қарқынмен дамып келе жатқан Қытай Халық Республикасының сыртқы саясаты, әлемдік экономикадағы орны мен ролі, маңызы, жекелеген аймақтардағы ұстанымы – зерттеу объектісі ретінде өте маңызды.

Қытай бүгінгі таңда ХХІ ғасыр үлгісіндегі жаңа мемлекеттің негізін қалауда, оның саясаты ұзақ мерзімді мақсаттарға қол жеткізуге бағытталған. Сонау 1978 жылы желтоқсанда